000146F.KULAKOĞLU 11/28

II. Sargon'nun Musasir'in yağması ile ilgili verdiği bilgilerde "*... kaideleri de tunçtan dökme olan ve kapılarını koruyan dört büyük heykeli, kutsal alanı tunç dökme olan Urartu kralı Işpueni'nin oğlu İştarduri'nin krali yüceliğini simgeleyen bir adet dua eden heykeli...sol eli kutsama pozunda olan tanrı diademi giyen kutsal alanı ile birlikte 60 talent tunç ağırlığındaki Urartu kralı Argişti'nin heykelini; üzerinde kendi mağrur yazıtı iki atını ve bir arabacım ile ellerim Urartıı krallığını kazandı' kazınmış olan, kutsal çevresi ile birlikte tunçtan dökme Rusa ve iki süvarisi ve arabacısının heykelini...*"diğer zenginliklerle birlikte alıp götürdüğünü söylemektedir.

F.KULAKOĞLU000146AÜ00014611/28

F.KULAKOĞLU 11/28

F.KULAKOĞLU000147AÜ00014711/28

©TELİF HAKKI KORUNAN ESER©

000149F.KULAKOĞLU 11/28

F.KULAKOĞLU000149AÜ00014911/28

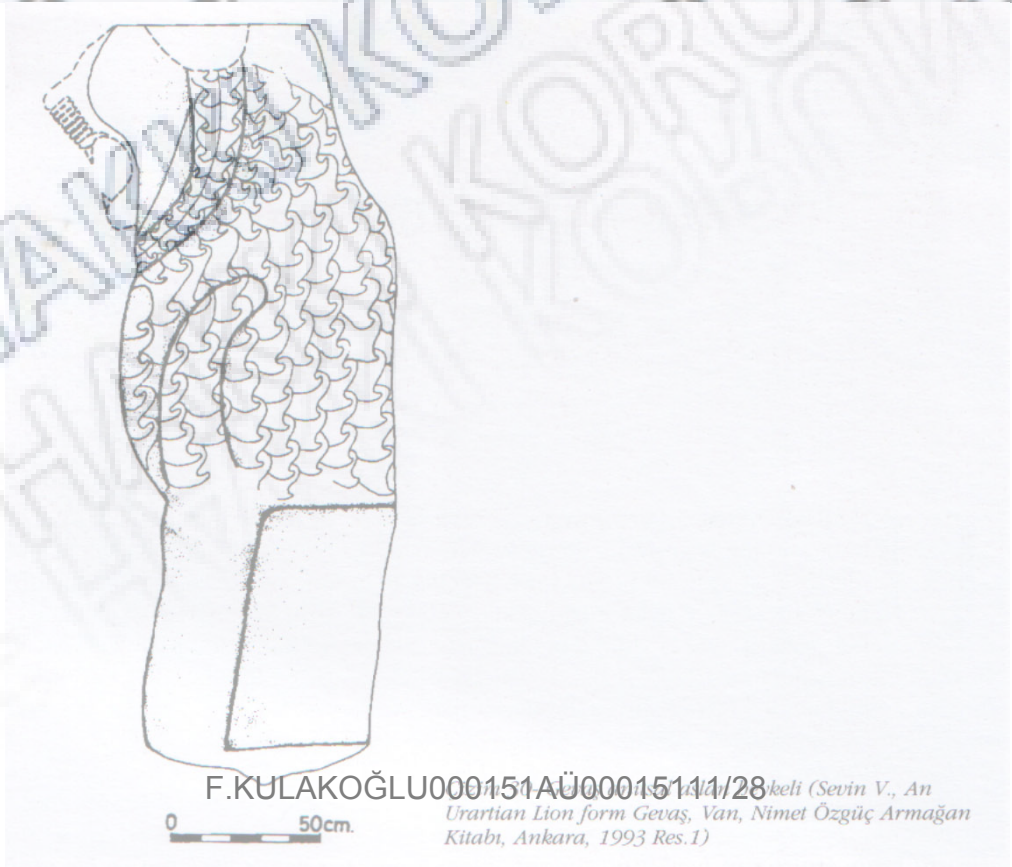

© TELİF HAKKI KORUMALI ESER

ANITSAL HAYVAN HEYKELLERİ

000151F.KULAKOĞLU 11/28

...keli (Sevin V., An Urartian Lion form Gevaş, Van, Nimet Özgüç Armağan Kitabı, Ankara, 1993 Res.1)

F.KULAKOĞLU000151AÜ00015111/28

000152F.KULAKOĞLU 11/28

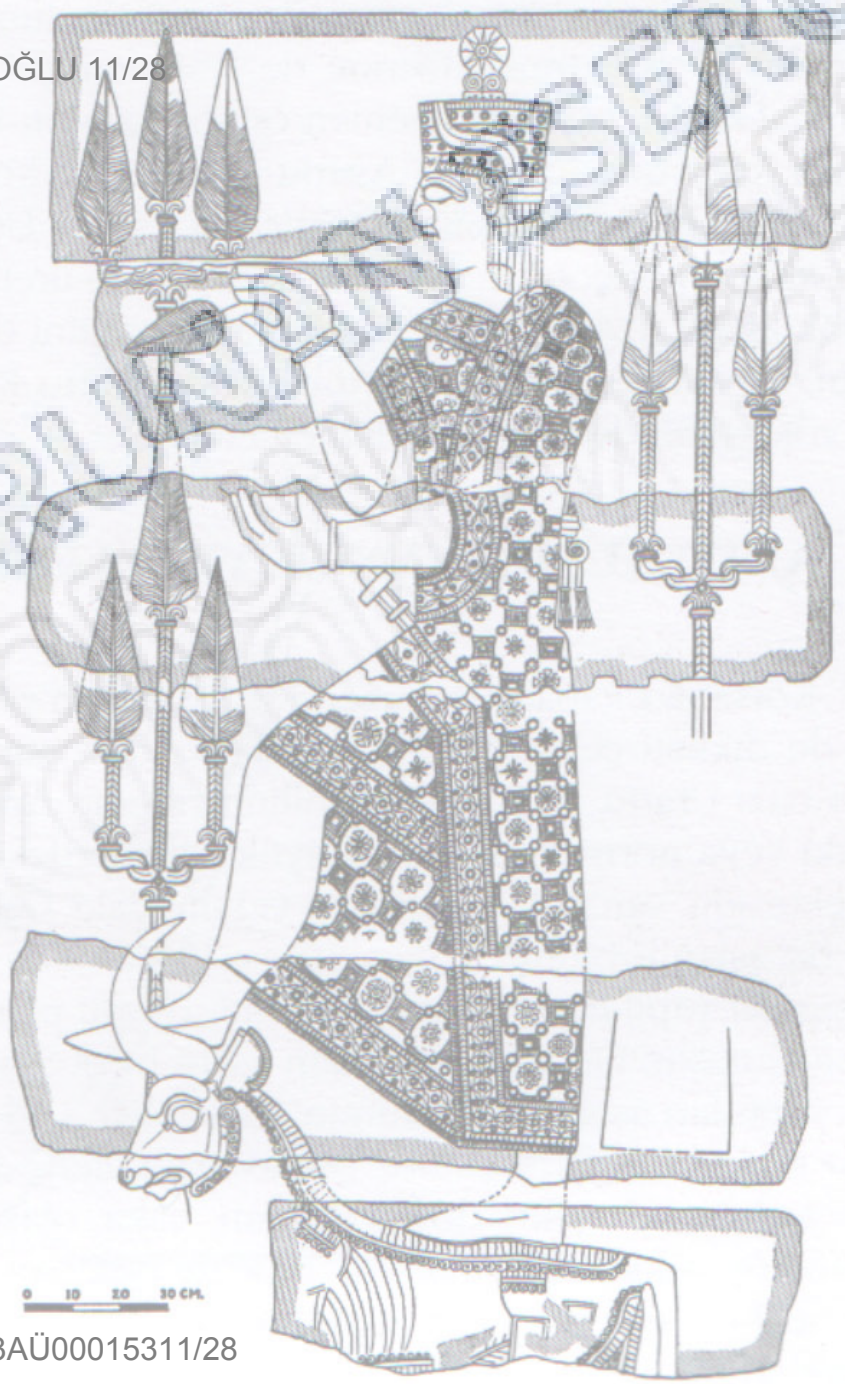
ADİLCEVAZ KABARTMASI Bazı yapıların ana girişlerinin iki yanında veya bazı mekanların duvar veya payelerinin süslenmesinde kabartamalı taş bloklarının da kullanıldığı bilinmektedir. Bu tür kabartmaların en bilinen ve güzel örneklerinden biri. bugün Van Müzesinin bahçesinde sergilenmekte olan ve yayınlarda "**Adilcevaz Kabartması**" olarak bilinendir.

F.KULAKOĞLU000152AÜ00015211/28

000153F.KULAKOĞLU 11/28

Çizim 31 - Adilcevaz Kabartması: Kutsal hayvanı boğa üzerinde Tanrı Teişeba (Burney, C.A.-Lawson G.R., "Urartian Reliefs at Adilcevaz on Lake Van, and a Rock Relief form the Karasu near Pınarcık", Anatolian Studies 8,1985, Res.2)

F.KULAKOĞLU000153AÜ00015311/28

000154F.KULAKOĞLU 11/28

F.KULAKOĞLU000154AÜ00015411/28

©TELİF HAKKI KORUNAN ESER©

000155F.KULAKOĞLU 11/28

F.KULAKOĞLU000155AÜ00015511/28

000156F.KULAKOĞLU 11/28

©TELİF HAKKI KORUNAN ESER©
F.KULAKOĞLU000156AÜ00015611/28

TAŞ KAPLAR

Urartu sanatında bazı sanat dalları ülkenin geneline yayılan bir uygulama alanı bulamamış, belli bir dönemde belli bazı yerleşme yerleri ile sınırlı kalarak uygulanmıştır. Bu sanat dallarına en iyi örnekler taş kaplar ve fildişi eserlerdir. Urartu sanatında taştan üretilen kaplara Ayanıs kazılarına dek pek fazla rastlanmaz. Çeşitli türdeki taşlardan üretilen bazı eserlerin varlığına karşın Urartu Sanatında, taş kap üretimi hiç bir dönemde yaygın bir sanat kolu haline gelmemiştir. Ayanıs dışında bilinen taş kaplardan iki tanesi Karmir-Blur'da bir tanesi de Toprakkalc'den ele geçmiştir. Karmir-Blur örneklerinin birinin kapağı üzerinde bir kutsal ağacın iki yanında kartal başlı, kanatlı iki fantastik yaratık ve ağacın üzerinde bir kanatlı güneş kursu vardır. Sahnenin etrafi içi noktalı daire motiflerinden oluşan bir zincirle çevrelenmiştir. Kabın formu bir kasedir. Diğer örnek ise kapaklı taş bir kutudur. Kapak üzerinde plastik bir aslan motifi, yan kenarda ise bir av sahnesi tasvir edilmiştir. Motiflerdeki bazı farklılıklar dikkate alınarak eserin, Karmir-Blur'da bulunmuş olmasına karşın, Urartu eseri olmadığı önerilmiştir. Toprakkale bulunan ve kırmızı bir taştan yapıldığı belirtilen kabın ağız çapı 5.0 santimetredir ve sadece bir kısmı korunabilmiştir. Kabın ağız kenarı üzerinde uzanmış bir boğa motifi plastik olarak işlenmiştir.

AYANIS TAŞ KAP EKOLU

Ayanıs kazılarının başladığı 1989 yılına kadar sadece bir kaç örnek ile temsil edilen taş kap-ların sayısı, bu kazıdan çıkan onlarca örnek ile daha iyi değerlendirilme şansına erişmiştir. Kalenin maruz kaldığı yoğun yangın nedeniyle büyük kısmı parçalanan kaplar, bir tür volkanik kayaçtan yapılmışlardır. Söz konusu yangın kapların farklı renklere sahip olmasına neden olmuştur. Kapların bo-yutları oldukça küçüktür. Ağız çapları 30 cm ile 13-0 cm arasında değişmektedir. Bu ölçüler taş kap-ların günlük kullanımdan çok, parfüm kutusu veya süs eşyası gibi, özel amaçlar için kullanıldığını göstermektedir. Kaplar üzerinde yer alan farklı türdeki motifler keskin bir kalem ve burgu ile yapıl-mışlardır. Kalem ve burgu izleri bir çok örnekte rahatlıkla görülebilir. Kaplar üzerine uygulanan mo-tifler oldukça zengindir. Bezemeler genelde geometrik, bitki ve hayvan motiflerinden meydana gelir. Geometrik motifler arasında üçgenler dörtgenler, zig zağlar ve daireler ağırlıkladır. Bu motiflerin bi-ri ya da bir kaçı aynı kap üzerine uygulanabilmektedir. Bezeme alanı genellikle kabın tüm yüzeyi-dir. Derin oyuklarla yapılmış köşeleri yuvarlatılmış kanat süsü motifleri taş kaplar üzerinde yaygın olarak kullanılmıştır. Bazı kapların üzerinde üçgen, daire ve damla motifi ayrı ayrı bezeme elemanı ola-rak kullanılırken, bazılarının üzerinde damla motiflerinin yanında lale motifini andıran süslemeler beraber kullanılmıştır. Taş kaplar üzerinde bezeme elemanı olarak kullanılan motifler, Urartu sanatında-ki farklı eserlerde yaygın olarak bulunabilir. Motiflerin kaynağı yabancı değildir. Ayanıs taş kaplarının büyük bir bölümü üzerinde Urartu tunç kemerlerinde görmeye alıştığımız bitki motifleri, rozetler ve tomurcuk motifleri yer alır. Derin oyulmuş geometrik motiflerin içlerinin ahşap, yarı değerli taş, al-tın veya tunç ile doldurulduğuna ait izler vardır. Aslan ve boğa gibi hayvan motifleri, kaplar üzerine plastik olarak işlenmiştir. Özellikle bir kabın ağız kısmını oluşturan boğa başı, Urartu sanatının diğer bir çok dalında görülen plastik veya yarı plastik boğa başları ile yakın benzerlik gösterir. Hayvan şe-killi bir başka örnek, olasılıkla bir kabın kulbu olan boğa biçimli parçadır. Baş ve ayaklan eksik olan eserin üzerinde ve sırtında derin oyuklarla belirtilmiş süslemeler vardır. Boyun üzerindeki delik ayrı olarak yapılan başın gövdeye oturtulduğunu göstermektedir. Ayams'da ele geçen ve şimdiye kadar başka Urartu yerleşmelerinden çok az bildiğimiz bu sanat, şimdilik II. Rusa'nın eseri olan Ayanıs Kalesi'ne özgü gibi görülmektedir. Kaplar üzerinde kullanılan tüm motiflerin kaynağının Urartu oluşu bezemeleri yapan ustanın da Urartulu olmasını gerektirmektedir. Ayanıs dışındaki üç örneğin de II. Rusa tarafından yaptırıldığı bilinen Karmir-Blur ve Toprakkalcden elde edilmesi bu sanatın bu kralın dönemine, yani M.Ö. 7. yüzyılın ilk yarısına tarihlenebileceğini göstermektedir.

000158F.KULAKOĞLU 11/28

FİLDİŞİ SANATI

II. Sargon, Musasir'den **fildişi heykeller, sebzelikler, fildişi içki kapları, fildişi araba, 139 fildişi asa, fildişi kamalar, sebzelikler ve fildişi kakma krali nişanlar** aldığını söylemektedir.

F.KULAKOĞLU000158.AÜ00015811/28

ALTINTEPE FİLDİŞİ İŞÇİLİĞİ

000159F.KULAKOĞLU 11/28

F.KULAKOĞLU000159AÜ00015911/28

Çizim 34 - Fildişi aslan heykelciği. Altıntepe (Özgüç T., Altıntepe II. Mezarlar,

©TELİF HAKKI KORUNMAKTADIR

000160F.KULAKOĞLU 11/28

©TELİF HAKKI KORUNAN ESERDİR

F.KULAKOĞLU000160AÜ00016011/28

TOPRAKKALE

000161F.K LAKOĞLU 11/28

ALTINTEPE

F 00161AÜ00016111/28

©TELİF HAKKI KORUMALIDIR

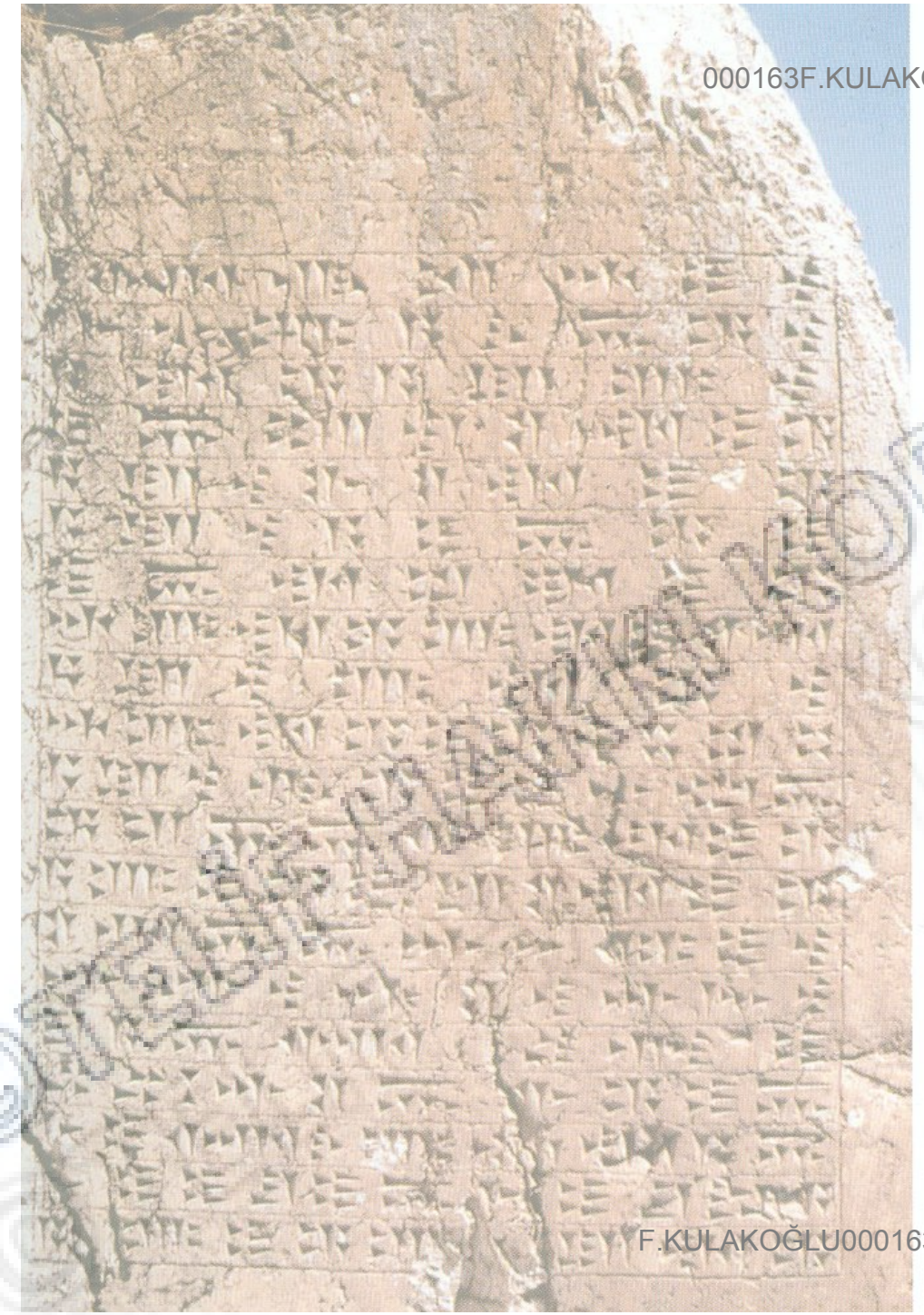
000162F.KULAKOĞLU 11/28

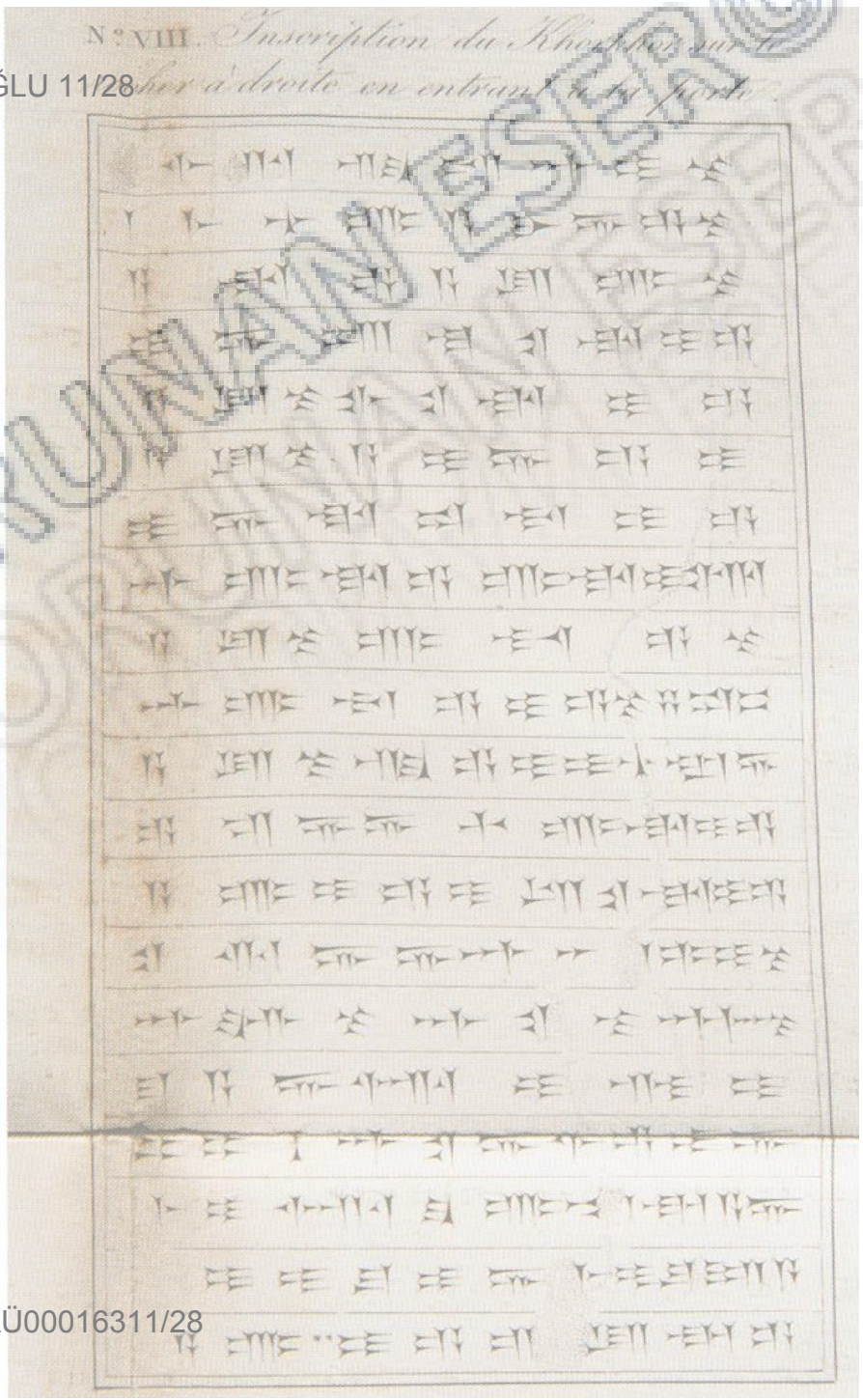
F.KULAKOĞLU000162AÜ00016211/28

©TELİF HAKKI KORUNAN ESER

000163F.KULAKOĞLU 11/28

N° VIII. Inscription du Khorsabad sur la [illegible] en entrant [illegible]

F.KULAKOĞLU000163AÜ00016311/28

DİL VE YAZI

000164F.KULAKOĞLU 11/28

Bugün Urartu'daki yazıt sayısı herhalde 400-450 civarında olmalıdır.

Bu belgelerin içinde **sadece *22* tanesi kil tablettir**.

Diğerleri genellikle **kaya fasadlarına** yazılmış olan ve çeşitli krali kişilerin askeri imar faaliyetlerini anlatan kaya yazıtları veya taş steller üzerine kazınmış **fetih veya yapım kitabeleridir**.

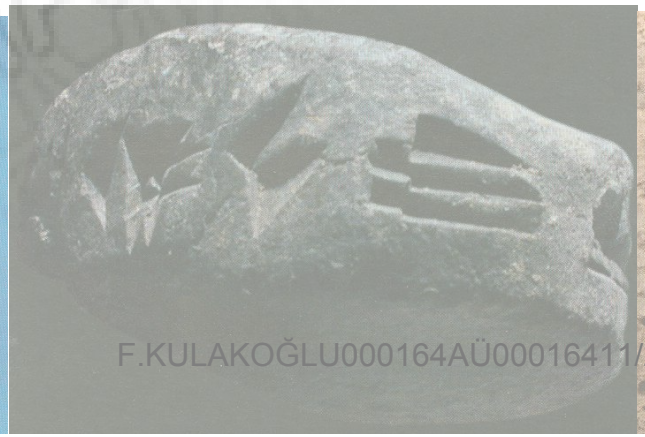
Belli bir grup yazıt ise kazısı yapılmış Urartu **kalelerindeki çeşitli inşaatları anlatan yazıtlardır**.

Urartu yazıtlarının yer aldığı bir başka malzeme grubu hemen her Urartu kralı tarafından **tanrılara sunulmuş kalkan, sadak, miğfer ve kılıç gibi bazı adak eserleridir**.

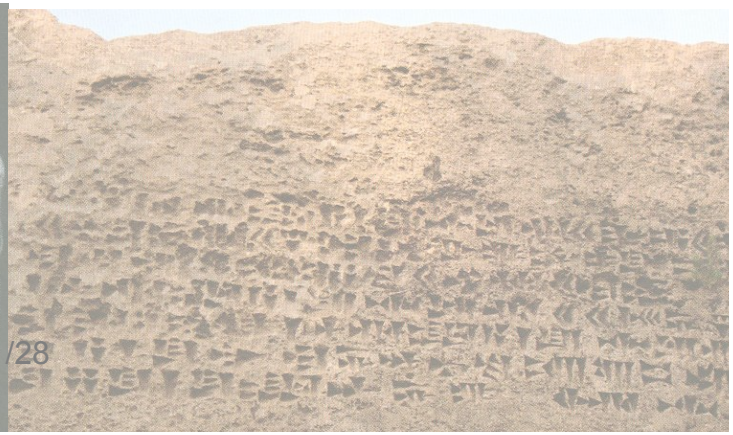
Mühür veya mühür baskıları üzerinde yer alan yazıtlar ise, çok önemli tarihi bilgiler vermiş olmalarına karsın, sayıca bir hayli azdır.

Sözü edilen bu yazıtların tümü, Krallığın kuruluş aşamasındaki bir ikisi hariç, Urartu dilinde ve çivi yazısı ile kaleme alınmıştır. Krallığın bilinen ilk yazılı belgesi olan, Van Kalesinin kuzeybatı köşeine inşa edilen **Madırburç üzerindeki Lutipri oğlu Sarduri'ye (I. Sarduri) ait yazıt Asurcadır**.

F.KULAKOĞLU000164AÜ00016411/28

URARTU DİLİNİN YAPISI

Bir çok Urartu kralının bize bıraktığı yazıtlarda kullanılan **Urartu dili, her şeyden önce Hind-Avrupa dil ailesine mensup değildir. Urartu dili, Türkçe gibi bitişken (aglutinativ) ve ergatif yapılı bir dildir.**

Urartu dili özellikleri dikkate alınarak bir çok dil ile karşılaştırılmış, ancak **en dikkate değer benzerliğin Hurri dili ile olduğu** önerilmiştir. Kimi bilim adamlarına göre Urartu dili ile Hurri dili arasındaki yakınlık, ana-kız arasndakı yakınlık gibidir.

İki dil arasındaki bu benzerliğin temel nedeni, M.Ö. 2. binyılda Van Gölü ve çevresinde Hurri halkının yaşamış olması inancıdır.

Ancak bu bölgede yapılan sistematik kazı ve araştırmalar, ikinci binyılda bölgede var olduğu önerilen Hurri kültür izlerini ortaya koyamamıştır.

HURRİ ve URARTU DİLLERİ

Hurrice ile Urartu dilleri akrabadır.

Ancak iki dil birbirinden uzun yıllar önce, belki de M.Ö. 3. binyıl sonlarında, ayrılmış ve kendi gelişmelerini birbirinden bağımsız olarak sağlamışlardır.

Urartu dilinde olduğu gibi Hurrice de **ergatif** bir karaktere sahiptir. **Yani özne belirli bir ekle belirtilmiş ve fiil mutlaka edilgen formdadır**.

Her iki dilin kelime hazinesi benzerdir ve şahıs isimlerinde cinsiyet kavramı söz konusu değildir. Her iki dildeki çekimler de birbirine çok benzerdir.

Urartu dilinin Hurrice ile olan yakın ilişkisinin yanında Kafkasya dilleri ile de benzerliğinin olduğu bilinen bir gerçektir.

Her iki dil arasında yapı ve oluşum acısından önemli yakınlıklar vardır. Urartu dili ile ilgili ulaşılan bu sonuçlara karşın, bu dilin Hurri dili veya Kaskasya dilleri ile olan ilişkisi tam anlamıyla açıklanamamıştır. Önümüzdeki yıllarda bölgeden elde edilecek yeri epigrafik veriler, sorunun aydınlatılmasına önemli katkılarda bulunacaktır.

HURRİ-URARTU İLİŞKİSİ

Urartu dili ile Hurri dili arasında gözlenen ilişkinin kaynağı da bilim adamları arasında tartışmalara neden olmuştur**. Urartu dilinin Hurricenin geç bir diyalekti olduğuna inananlar, Urartuların M.Ö. 9. yüzyılda yeniden tarih sahnesine çıkan Hurri halkı olduğunu savunurlar**.

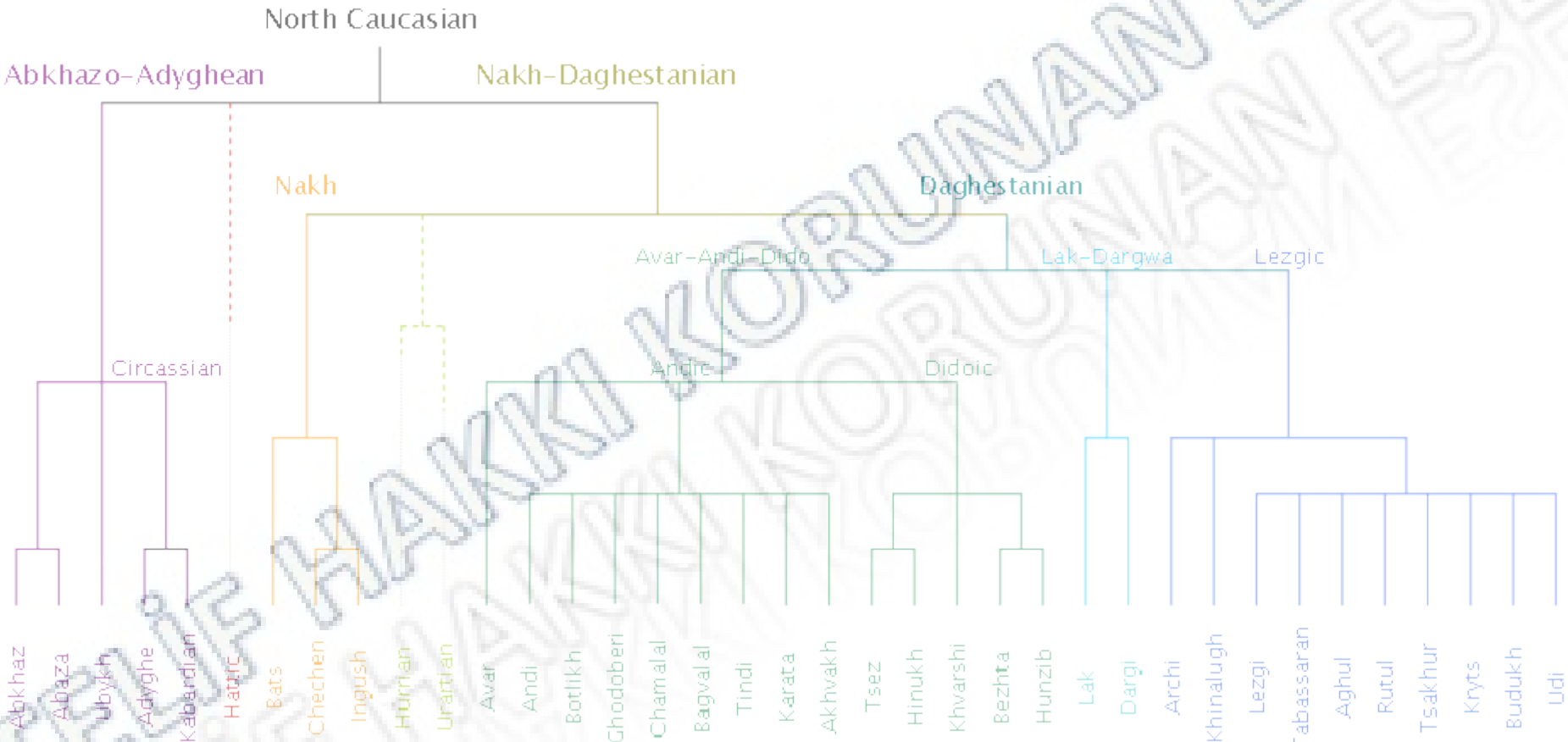
Bu inanışa göre M.Ö. 2. binyılda Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Mezopotamya'da yaşayan Hurri halklarının kurduğu Hurri Devleti'nin (Mitanniler) ikinci binin ikinci yarısında yıkılmasıyla bazı Hurri toplulukları Van Gölü çevresinde yerleşmiş ve Urartu Krallığının kurulmasına önayak olmuştur.

Bu öneriye karşı ileri sürülen bir başka inanış**, Hurri halkları ile Urartu halkının M.Ö. 3-binyıl içinde birbirinden ayrıldıkları ve Urartuların M.Ö. 9. yüzyılda Doğu Anadolu'ya göç ettikleri doğrultusundadır.** Bu inanışa göre Urartular, Hurriler ile akrabadır ancak, aynı halk topluluğuna mensup değillerdir.

Bu fikrin karşısındaki bir öneride; Hurrilerin, Mitanni Krallığı'nın yıkılışından sonra yazı sistemlerini tamamiyle unuttuklarını ve 500 yıl sonra yeniden ve Asur çivi yazısını kullanarak Van Gölü Havzasında yazılı kaynak üretmeye başladıklarını kabul etmek durumundayız.

F.KULAKOĞLU ©TELİF HAKKI KORUNMAKTADIR

yadsınamaz bir **gerçektir**. Urartu Krallığı'nın doğrudan Hurriler tarafından kurulduğunu kabul etmek pek mümkün değildir. Bunun kabul edilmesi durumunda Urartu panteonunda baş sırası alan Tanrı Haldi'nin durumu açıklanamaz. Aynı şekilde Urartu sanatı içinde gözlenen ve Hurri ekolu olmadığı kesin olan bir çok öğenin de varlığını izah etmek pek kolay olmaz. Urartu dini ve yazısında saptanan Hurri özelliklerinin kaynağını bu iki halk topluluğunun Anadolu'ya göç etmeden önce yaşadıkları topraklarda aramak gereklidir. Olasılıkla aynı coğrafi bölgeyi paylaşan bu akraba topluluklar, uzun bir süre önce birbirlerinden ayrılmışlar ve farklı zamanlarda ve farklı coğrafi bölgelerde varlıklarını sürdürerek söz konusu bu bölgelerde oluşan siyasi ve kültürel oluşumlara katkılarda bulunmuşlardır. Urartu Krallığı'nın kuruluşunda Hurri topluluklarının önemli bir rol üstlenmelerinin yanında, Van Gölü Havzası'nın Erken Tunç Çağ halklarının ve olasılıkla M.Ö. 2. binyılda bölgeye, belki de yine Transkafkasya'dan veya Batı İran'dan göçen halklarının da payı inkar edilmemelidir. Üçüncü ve ikinci binyıl kültürü ile Urartu kültürü arasında son yıllarda ortaya çıkartılan çanak çömlek form benzerlikleri ve ölü gömme geleneklerindeki yakınlık bu öneri için dayanak noktasıdır. Urartu Kültürü'nde gözlenen bazı yeni öğeleri ve diğer komşu kültürlerden farklı kültürel unsurları açıklayabilme şansımız, ancak Urartu Krallığının kurulusunun bir tek halk topluluğuna mal edilmemesi durumunda vardır.

©TELİF HAKKI KORUNAN ESER

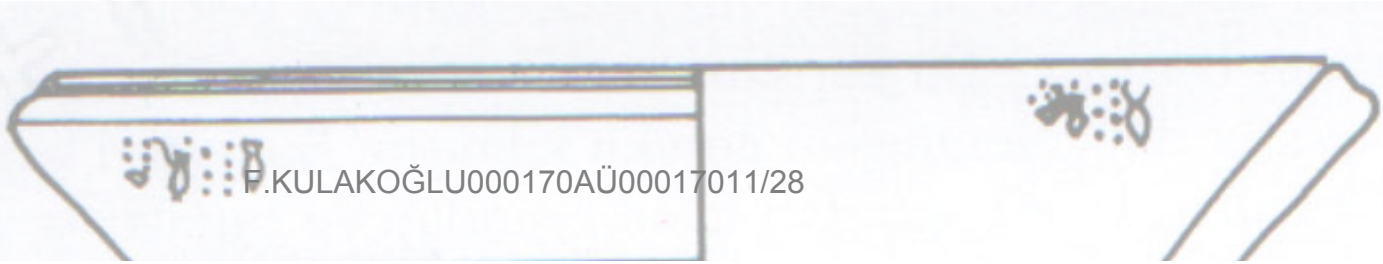
HİYEROGLİF YAZI

000170F.KULAKOĞLU 11/28

Hieroglif işaretler arasında ağaç, dal, yaprak gibi bitki betimlemeleri; yıldız, güneş, ay, gibi gök cisimleri; insan vücudunun çeşitli uzuvlarını betimleyen işaretler; farklı hayvanlar veya bunlara ait uzuvlar; kap, bardak, çanak, yaba, masa gibi çeşitli eşyalar sayılabilir**. Bugün bile anlamı tam olarak anlaşılamayan çeşitli resimsel işaretlerin büyük boyutlu depolama küplerinin üzerinde** yer aldığı bir çok Urartu kale kazılarından bilinmektedir.

Cavuştepe, Bastam, Kayalıdere, Karmir-Blur ve son olarak Ayanıs kazılarından, üzerlerinde çeşitli hieroglif işaretler olan **depolama küpleri** gün ışığına çıkarılmıştır. Ayanıs Kalesi'nde "Payeli Salor'da bulunan ve libasyon şarabının veya sıvısının saklandığı küpün üzerinde de bu tip işaretler vardır. Ayanıs Kalesinin depo yapıları içinde ortaya çıkartılan yüzlerce depolama küpünün üzerinde çok durumda hem çivi yazısı, hem de hieroglif yazı beraber kullanılmıştır. Bu durum krali bir kale içinde bile iki yazı türünün hitap ettiği bazı insanların var olabileceğini kanıtlamaktadır.

Aynı şekilde Altıntepe'de bulunan ve üzerinde *"kalenin Valisine aittir: ölçek 2 terusi"* yazılı tunç kap hieroglif yazılı kaplara önemli örnektir.

F.KULAKOĞLU000170AÜ00017011/28

BUDIN LEVHASI

000171F.KULAKOĞLU 11/28
F.KULAKOĞLU000171AÜ00017111/28

BUDIN LEVHASI

000172F.KULAKOĞLU 11/28
F.KULAKOĞLU000172AÜ00017211/28